

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1743

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546733

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546733> | LOG_0066

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546733>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT TRIGESIMUM. XXX. HOOFDSTUK.

*Folium acidum minus. Ussasye.**Kleyne Suur-Boom.*

P*Arvifolium acidum* haud multum differt a latifolia, quum vero a vulgo pro peculiari habeatur arbore, atque in diversis crescat locis, hinc peculiari-ter hic eam describam. Subdividitur iterum in majorem ac minorem speciem, differentia autem potissimum in fructibus consistit, unde & sub eadem forma hos describam.

Arbor magnitudinem ac crassitiem Limonii acidi obtinet: Rami dividuntur in binos ac binos ramulos sibi obpositos, qui ex fusco-rubente obducti sunt cortice, cumque subsequenti pari crucem efformant, atque in junioribus arboribus superius quadranguli sunt, ita ut, ubi bini laterales excrescunt ramuli, semper magis plani sint reliqua parte, suntque porro in ampla genicula divisi: Hisce folia insident cruciatim sibi semper obposita: Quæ illa *Gnemonis* referunt, suntque crassa, glabra, superiusque nullis fere protuberantibus costis pertexta, nec medius etiam nervus protuberat, qui fulcum fere efformat: Inferius vero hic acute protuberat, non autem costæ, quæ obliquis sinibus antrorsum excurrunt, binaque ac terna foliorum paria uni insident ramulo. Inferiora vero sunt rotundiora & latiora, quatuor vel quinque pollices longa, tres quatuorve digitos lata, plerumque sinuosa ac rugosa, superiora sex septemve pollices longa sunt, tres lata digitos, magisque extensa & glabriora, omnia brevissimis insidentia pedunculis, saporis acidi instar Jambosarum haud ingrati.

Majoris speciei fructus majores sunt *Limone Nipis*, ex rotundo plani, superius atque inferius profunda compressi fovea, ad latera gibbosi, externe viridem pomorum gerentes colorem: sub tenui & lento cortice succosa reconditur caro per maturitatem mollis & aquosa instar maturarum uvarum, repleta autem est ingenti congerie tenuium ac planorum seminum instar majorum Cucumerum, sed latiora sunt, cinerea, & granulosa, carni-que firmiter adhaerentia, quæ proinde exfugenda sunt, numero denario plerumque obcurrunt elevata, lateribus sibi invicem adhaerentia, quæ simul binas tresve formant minores glebas: Fructuum sapor est acidus, sed in maturis, qui post lapsum mollescunt, grate acidulus fere instar uvarum pene maturarum, dentes autem inde non hebescunt.

Minoris speciei folia sunt pingua & glabra, bina paria in ramulo, quæ nullas exhibent notabiles venas: Immo vix nervus medius subtus adparet, suntque vix quatuor pollices longa, binos lata digitos.

Fructus minorem *Limone Nipis* refert, ex rotundo planus, externe ex flavo viridis, interne dura & acida repletus carne, in qua quatuor vel quinque locantur ossicula instar illorum *Blimbingi*.

Utriusque speciei radices plurimæ supra terram elevatae ac nudæ adparent, uti in præcedente instar chardarum tenæ, pollicem seu binos digitos crassæ.

Nomen. Latine *Folium Acidum minus*: Utræque etiam haud inproprie *Acetosa arbores* appellari possent. In primo meo instituto *Arbor Frigoris* mihi decebatur, dum arbor sit acida ac frigida, quæ in frigidis crescit locis, ac tam tarde ejus maturescant fructus: Verum nomen Malaiense huc usque ignotum est, quin vocaretur *Caju Assam Daun Kitsjil*: In Huamohela vocatur proprie *Ussasye*, ac male *Kessasye*, quod nomen cum præcedenti commune est: In insulis Xulabessibus *Funi* vocatur.

Locus. In Huamohela seu parva Cerama occurrit, plurimum circa Combellum & Lubum, item in insula Xulabessi: in Amboina ipsa ignota est.

Ufus. Fructus maturi habentur, quum sponte decidunt, qui crudi edules sunt ad sitim sedandam, saporemque uvarum habent fere maturarum, dentes autem non hebescunt ab ipsorum usu. Cæteri ex arbore dependentes piscibus adcoquantur, ut condimento ac jusculo gratum concilient saporem acidum, quod & folia adcocta præstant: Plurima autem ipsorum pars muria conditur instar immaturarum Olivarum, cumque cibis editur.

Het kleenbladige *Folium acidum* verschilt zeer weinig van 't grootbladige, dog dewyl 't de gemeene man voor een byzondere boom houd, en by in verscheyde Landen groeyd, zo zal ik hem hier in 't byzonder beschryven. Hy werd verdeelt in een kleyne en groote zoorte, zynde 't onderscheid meest in de vruchten te zien, dierhalven ik ze onder een gedaante beschryven zal.

De boom is in de grootte en dikte van een zuure Lemoenboom: De takken verdeelen haar in twee en twee ryskens tegen malkander, met een bruyn-roode schorffe bekleed, die met 't volgende paar schier een kruys maken, en aan de jonge boomen na vooren toe zynze wat vierkantig, zodanig dat daar de twee zyde-takjes staan, altyd platter zyn dan de twee andere zyden, en voorts in wyde leeden verdeelt: Daar aan staan de bladeren ook twee tegens malkanderen in 't kruys, dezelve gelyken die van *Gnemon*, dikachtig en glad, aan de bovenzijde schier zonder uitstekende ribben, en de middel-zenuwe buylt ook niet uyt, makende schier een voorn. Aan de onderste buylt ze scherp uit, maar de ribben zeer weinig, en loopen met schuynze bogten na vooren toe, met twee a drie paren aan een rysken. De agterste zyn ronder en breeder, vier en vyf duymen lang, rond toelopende, met een korte spitze, drie en vier vingers breed, gemeenlyk wat bochtig of rimpelig. De voorste zyn zes en zeven duymen lang, drie vingers breed, meer uitgebreyd en gladder, alle op zeer korte steeltjes, van smaak zuurachtig als Jamboezen, niet onlieffelyk.

De vruchten van de groote zoorte zyn ruym zo groot als een Lemoen Nipis, uit den ronden plat, boven en onder met een diep kuyltje, en aan de zyden wat bultig, van buyten appel-groen. Naer een duyme en taaye schel leyd een vochtig vleesch, in de rypheid gantsch week en waterachtig, gelyk rype druyven, maar is vervult met een groote klomp van dunne en platte zaden, schier als van groote Komkommeren, dog breeder, graauw en korrelig, daar aan 't vleesch vast bangt, en men dierhalven afsnijgen moet, men telt 'er gemeenlyk twaalf, en staan overeynd, met de zyden tegens malkanderen gevoegt, en twee of drie klompjes uitmakende. De smaak is zuur, dog in de rype, dewelke na 't afvallen week zyn, aangenaam ryns, schier als druyven die ten naasten by ryp zyn, en maken de tanden geenzints eggerig.

De bladeren van de kleine zoorte zyn mede vet en glad, twee paar aan een takken, daar aan men geen aderen be- kennen kan, ja qualyk de middel-ribbe van onderen, schaars vier duymen lang en twee vingers breed.

De vrucht is als een kleene Lemoen Nipis, uit den ronden plat, buyten geel-groen, binnen met een hard en zuur vleesch, en daar in vier a vyf korls, gelyk die van *Blimbing*.

De wortelen van beyde zoorten, staan met meenigte bloot boven de aarde, gelyk aan 't voorgaande, uitgerekt als snaren, in de dikte van een duym of twee vingers.

Naam. In 't Latyn *Folium Acidum minus*. Men zoude ze ook alle beyde niet qualyk konnen noemen *Acetosa Arbor*. Ik heb hem ook in myn eerste ontwerp genaamt *Arbor Frigoris*, dewyl 't een zuure koudaardige boom is, op koude plaatsen groeyd, en zyne vruchten zo langzaam ryp maakt. De rechte Maleysche naam is nog onbekent, of men moest hem noemen *Caju Assam Daun Kitsjil*. Op Huamohel eygentlyk *Ussasye* en qualyk *Kessasye*, gemeen met het voorgaande. In de Xulabess-Eilanden noemt men hem *Funi*.

Plaats. Men vind hem op Huamohel of kleen Ceram, meest omtrent Combello en Luhu: Item op 't Eiland Xulabessi, op Amboina is by nog onbekent.

Gebruik. De vruchten werden voor ryp gehouden als ze van zelfs afvallen, die men raauw kan eeten om den dorst te verlaan, van smaak als druyven, die ten naasten by ryp zyn, en maken de tanden geenzints eggerig. De andere, die aan den boom nog bangen, worden by visschen gekookt, om de zop een aangename zuurte te geven, gelyk men ook met de bladeren doet. Het meestendeel werd ingepekel als onrype olyven, en tot de kost gegeten.

